

Ülevaade TTÜ Raamatukogu tegevusest 2001. aastal

Teadusraamatukogude olukord ja arengusuunad on kahel viimasel aastal olnud tõsise arutelu objektiks. Konsultatsioonifirmade PW Partners ja Rimess MRI ning raamatukogude koostöös valmis mahukas Eesti teadusraamatukogude arengukava projekt, kus antakse olukorra analüüs, kirjeldatakse lähemaid ja kaugemaid tulevikuvisiioone ning tuuakse välja tegevused eesmärkide saavutamiseks. Raamatukogu osales aktiivselt ka ettepanekute tegemisel teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse muutmiseks ning Haridusministeeriumi määruse väljatöötamisel, mis reguleerib teadusraamatukogude nimetamise korda ja neile esitatavaid nõudeid.

Valmis raaamatukogu tegevuskava aastateks 2001-2005, mis arutati läbi ja kiideti heaks raamatukogu nõukogu koosolekul. Koostati töötajate uued ametijuhendid, mis sisaldavad ka kvalifikatsiooninõudeid. Viidi läbi mitteakadeemiliste ametikohtade "spetsialist" (liik D) ja "tehniline töötaja" (liik E) hindamine. Eesmärgiks oli palkade diferentseerimine vastavalt tehtavale tööle ja võimaluste piires tulemuspalga rakendamine. Ülikooli personaliosakonnale esitati ettepanekud raamatukogu struktuuri ja ametinimetuste muutmiseks.

Tööprotsesside ümberkorraldamise tulemusena vähendati raamatukogu personali 5,5 ametikoha võrra, kuid vabanenud palgafond ei olnud piisav, et viia töötajate palgad vastavusse nende tööpanuse ja kvalifikatsiooninõuetega.

Raamatukogu arvudes 1999 – 2001

	1999	2000	2001
Saadud raamatuid	10 204	13 772	10 526
sealhulgas: ostud	7 236	10 345	7 211
annetused	1 060	1 526	1 170
sundeksemplarid	1 550	1 759	2 076
Saadud paber kandjal ajakirju (nimetusi)	841	900	730
Ligipääs täistekst-ajakirjadele (nimetusi)	130	2 935	4 174
Lugejaid	17 939	17 591	18 537
Külastusi	244 212	235 032	231 092
Laenutusi	287 780	219 739	192 520
sealhulgas kojulaenutusi	138 455	110 563	109 469
Teavikute ostusummad (mln kr)	5,15	5,0	5,0
Personal	81,25	84,5	79

Kogude arendamine

Teavikute hankimiseks eraldatud 5,0 miljonist kroonist kulutati perioodika tellimisele 72%, sealhulgas 5,5% eesti ja 74,5% välisperioodikale ning 20% perioodika andmebaasidele. 2001. aastal saabus jooksvalt 730 nimetust paber kandjal ajakirju, millest 132 olid eestikeelsed ja 598 võõrkeelsed (sealhulgas 98 venekeelsed). Infoosakonna ainespetsialistide eestvedamisel hindasid dekaanid ja instituutide direktorid saabuval ajakirju, mille tulemusena 2002. aasta tellimuses tehti rohkesti muudatusi, eriti keemiateaduskonna ja majandusteaduskonna ettepanekul. Ajakirjade varasemaid aastakäike annetasid Paavo Loosberg ja Olev Trass Kanadast. Seoses

teaduskonnaraamatukogude likvideerimisega kinkis Norwegian University of Science and Technology 37 nimetust ajakirju, iga nimetust mitukümmend aastakäiku.

Oluliselt suurenes ülikooli arvutivõrgu kaudu kättesaadavate täistekst-ajakirjade arv. Lisaks kahele olemasolevale pakatile (Applied Science and Technology Plus ja EBSCO) osteti koos teiste ELNET Konsortsiumi raamatukogudega Elsevieri kirjastuse andmebaasi ScienceDirect osalise kasutamise (üle 100 ajakirja) litsents. Kokku oli raamatukogu poolt hangitud ligipääs 4174 ajakirja täistekstidele. Nendest 104 olid tellitud ka paber kandjal, sest paljudel EBSCO elektroonilistel ajakirjadel on nn embargo aeg – täistekste saab kasutada alles siis, kui ilmumisest on möödunud aasta või rohkem. CD-ROMil hangiti 8 referaatajakirja.

Raamatute ostmiseks kulutati 28% eraldatud rahast, sealhulgas 48,4% eesti ja 48,5% välisraamatutele ning 3,1% elektroonilistele teatmeteostele. Võrreldes eelmise aastaga kulutati raamatute ostmiseks raha pisut rohkem, kuid arvuliselt saadi raamatuid vähem. Põhjuseks on raamatute pidev kallinemine – 2001. aastal hangitud eestikeelse raamatu keskmine hind oli 139 krooni, ingliskeelsel – 1013 krooni. Saabunud sundeksemplaridest võeti kogusse 2076 raamatut, teistele raamatukogudele loovutati 1055 raamatut. Annetusena saadi 1170 raamatut. Suuremad annetajad olid jätkuvalt Environmental Protection Agency, Rahvusvaheline Valuutafond, Rahvusvaheline Aatomienergia Agentuur ja Eesti Pank. Täienduskoolituskeskuse juhataja Jaanus Kiili andis üle 181 Phare projekti raames hangitud kaugkoolituse ja haridustehnoloogia alast raamatut. Välisvahetuse teel saadi 165 raamatut ja 160 nimetust ajakirju. Raamatukogul oli 124 vahetuspartnerit 21 riigis.

Arvele võeti 10 526 raamatut keskmise eksemplaarsusega 2,5. Eestikeelse raamatu keskmine eksemplaarsus oli 1,7 võõrkeelsel - 1,3 ja õpikul – 28,3. Ajalehti saadi 55 nimetust, sealhulgas 22 eesti- ja 33 võõrkeelset.

Jätкус kogude puhastamine aegunud ja liiases eksemplaarsuses kirjandusest. Seoses ühiselamu ruumide (650 m²) vabastamisega tuli õpikute osakond ümber paigutada tunduvalt väiksemale pinnale (450 m²) ja oli põhjust õppekirjanduse kogu veelkord kriitiliselt läbi vaadata. Selles töös, mis vältas poolteist kuud, osalesid kõigi teaduskondade õppejõud ja kokku kustutati ligi 10 tuhat õpikut. Põhikogust kustutati üle 11 tuhande raamatu, milles olid suureks abiks arvutitehnika instituudi õppejõud, kes tegid kaartkataloogi põhjal 2 tuhat kustutusettepanekut. Vaadati uuesti üle ka põhikogu ajakirjade säilitustähtajad, mille tulemusena kustutati 36 823 eksemplari (1205 aastakäiku). Kokku kustutati 36 441 arvestusüksust. Aasta lõpuks oli kogudes 731 278 arvestusüksust.

Raamatukogu- ja infoteenindus

Lugejaskonna koosseisus on eelmiste aastatega võrreldes vähenenud ülikooliväliste lugejate osakaal (1999 – 39%, 2001 – 28%). TTÜ üliõpilased moodustasid lugejaskonnast 58,6%, TTÜ magistrandid - 6,6%, TTÜ õppejõud, teadurid, doktorandid, insenerid ja teenistujad - 6,8%. Ülikoolivälised lugejad (5183) jagunesid järgmiselt: insenerid ja spetsialistid – 46,2%, üliõpilased ja magistrandid – 28,3%, tipp- ja keskastme juhid – 11,4%, õppejõud, teadurid, doktorandid – 7,7%, muud (õpilased, pensionärid, loomeinimesed, kodused jt) – 6,4%.

Lugejate arv suurenes eelmise aastaga võrreldes 5,4 protsenti. 18 537 lugejat külastas raamatukogu kokku 231 092 korral, mis tähendab, et keskmiselt külastas raamatukogu ligi tuhat lugejat päevas ja keskmine lugeja käis aasta jooksul raamatukogus 12,5 korda. Külastuste arv vähenes eelmise aastaga võrreldes 1,7 protsenti. Külastuste arvu on hakanud mõjutama elektronkataloog, mida saab kasutada interneti kaudu ilma kohapeale tulemata. Kokku laenutati 192 520 teavikut. Laenutuste arv vähenes eelmise aastaga võrreldes 27 tuhande võrra (sealhulgas kojulaenutuste arv – tuhande võrra), mis on seletatav uue, kõige enam kasutatava kirjanduse avariiuulitele paigutamise (kohalkasutamist ei registreerita) ja ajakirjade elektrooniliste täistekstide kättesaadavusega arvutivõrgu kaudu. Laenutuste arvu mõjutas ka see, et aprillis suleti õpikute osakonna lugemissaal ja majandusteaduskonna raamatukogu oli kolimise tõttu 8 päeva suletud. Võlglastele saadeti 720 meeldetuletust. Raamatukogupäevade raames korraldati viivisevaba nädal, mille jooksul tagastas raamatuid 128 võlglast. Eesti Hoiuraamatukogult renditud pindadel asuvatest vanema kirjanduse kogudest telliti keskmiselt 10 trükist päevas.

EBSCO andmebaasides tehti ülikooli arvutivõrgu kaudu 27 421 otsingut ning laaditi alla 28 141 referaati ja 17 742 täistekstartiklit. Applied Science and Technology Plusi kasutati 1977 korral ja ScienceDirecti 8040 korral. Referaatandmebaasidest olid enamkasutatavad Chemical Abstracts, Food Science and Technology Abstracts ja Current Contents. Raamatukogu rõdul asuvaid arvuteid kasutas 9485 lugejat, mis on kolm korda rohkem kui eelmisel aastal. Oktoobris paigaldati lugemissaali 8 internetiühendusega Windows-terminali, mis mõnevõrra vähendas arvuti kasutamise järjekordi rõdul. Ülikooli arvutivõrgus tehti lühiajaliselt kättesaadavaks 12 sidusandmebaaside tutvumispaketti. Infoosakonna ainespetsialistid nõustasid lugejaid andmebaaside, elektronkataloogi ja tutvumispakettide kasutamisel 68 korral.

Esimese kursuse üliõpilaste teenindamiseks oli õpikute osakonnas 3.–13. septembrini avatud täiendav laenutuspunkt, mida 9 päeva jooksul külastati 2057 korral ja kust laenati 6634 õpikut (see on keskmiselt 229 lugejat ja 737 laenutust päevas).

Eelmiste aastatega võrreldes suurenes märgatavalt raamatukogudevahelise laenutuse (RVL) kasutamine. RVL teel saadi 305 trükist või koopiat (Eestist 42, välismaalt 263). Tellimuste täitmise protsent oli 89. Tellijaid oli 71. RVL teenuse aktiivsemad kasutajad olid keemiateaduskond (83 tellimust), mehaanikateaduskond (58 tellimust) ja matemaatika-füüsikateaduskond (29 tellimust). Välja saadeti 252 trükist või koopiat. Tellimuste täitmise protsent oli 70. Sagedasemad tellijad olid maakondade keskraamatukogud.

Raamatukogus registreeriti kokku 8412 päringut. Infoosakond vastas 1403 päringule (sellest 157 elektroonilise infoteeninduse kaudu). Infokonsultandile esitatavate päringute hulk on vähenenud, mis on seletatav kataloogikonsultandipunkti loomisega ja üliõpilaste esmaste infootsingu oskuste kasvuga. Samas lähevad teemapäringud aina keerulisemaks, suurenenud on ülikooliväliste päringute hulk. Mahukamaid infoosakonna ainespetsialistide poolt vastatud päringuid oli 40. Valikteadistuse korras edastati infot füüsikalise keemia õppetoolile. Kataloogikonsultant vastas kokku 6970 leidumuspäringule. Bibliograafiasektoris vastati 39 päringule Tehnikaülikooli publikatsioonide, õppejõudude ja ajaloo kohta. Ülikooli struktuuriüksuste tellimisel koostati publikatsioonide loetelusid ja tehti väljatrükke bibliograafiasektoris

koostatavatest andmebaasidest. Nõustati publikatsioonide bibliograafiakirjete koostamist seoses TTÜ elektroonilise teadusaruande vormide kasutuselevõttuga.

Virtuaalraamatukogu projekti raames jätkati raamatukogu veebilehe rubriigi "Erialainfoallikad" täiendamist. Aasta lõpuks sisaldas internetiportaal 207 jaotist ja 834 süstematiseeritud linki üheksas ainevaldkonnas. Enamusele ainevaldkondadest lisati lingid ka raamatukogus leiduvate raamatute, ajakirjade ja CD-ROM andmebaaside kohta.

Õppeaine UTT3011 raames korraldati bibliograafiakursus bakalaureuse- ja diplomioppe esimese kursuse üliõpilastele. Infoosakonna 8 töötajat pidasid 60 rühmale 69 tundi loenguid ja viisid läbi 196 tundi harjutusi. Kursuse läbis 1126 üliõpilast. Kolmas õppus – teavikute iseseisev otsing elektronkataloogist – korraldati veebipõhise kaugkoolitusena, mille läbis 1068 üliõpilast. Veebipõhist lugejakoolitust tutvustati ka õppejõududele ja teistele huvilistele oktoobris korraldatud infotunnis. Teist aastat korraldati informaatika ning arvuti- ja süsteemitehnika õppesuuna magistrantidele valikkursus "Erialainfo otsing" SR05050 (4 loengut ja 4 tundi harjutusi). Deklareerinud 18 magistrandist sooritas arvestuse 17. Selgus, et paljud elektronkataloogi ESTER kasutajad ei tea tegelikult kõiki võimalusi, mida see süsteem pakub, eriti otsingu piiramise ja täpsustamise osas. Aasta jooksul tutvustati infootsingu võimalusi õppejõududele, teaduritele ja ülikoolivälistele lugejatele 11 korral.

Korraldati 51 kirjanduse teemanäitust, sealhulgas 6 TTÜ õppejõudude ja teadurite isikunäitust. Jätkati TTÜ autorite publikatsioonide aastanäituste korraldamist. Pearaamatukogu lugemissaalis toimus 43 uudiskirjanduse näitust, lisaks eksponeeriti uudiskirjandust rõdul, õpikute osakonnas, majandusteaduskonna ja energeetikateaduskonna raamatukogudes. Uudiskirjanduse ja teemanäitustel eksponeeritud teavikute nimestikud publitseeriti raamatukogu veebileheküljel.

Teadus- ja arendustegevus

Raamatukogu töötajad avaldasid ajakirjades ja kogumikes 21 artiklit, 15 ajaleheartiklit, 5 käsikirja ning osalesid 29 konverentsil ja seminaril. Trükkis ilmus 4 raamatut, andmebaaside tutvustamiseks koostati 12 voldikut või lehtmaterjali. Välismaa konverentsidel ja seminaridel peeti 3 ettekannet.

Teadus- ja arendustegevuse põhisuundadeks olid teadlaste ja spetsialistide infovajaduste uurimine, Eesti teadusraamatukogude infosüsteemi täiustamine, veebipõhiste rakenduste väljatöötamine, teadusbibliograafia andmebaaside genereerimine ja väljaannete koostamine, programmide ja rakendusmaterjalide väljatöötamine lugejatele infosüsteemide kasutamise ja infootsingu meetodika õpetamiseks.

Aiki Tibar töötas välja meetodika TTÜ teadlaste infovajaduse ja infootsikaitumise uuringu läbiviimiseks. Mais külastas ta Tampere Ülikooli infoteaduste osakonda, kus konsulteeris õppejõududega ja esines doktorantide seminaril. Novembris esines ta ettekandega NORDIS-NETi workshopil Vilniuse Ülikoolis. A. Tibar täiendas oma 2000. aastal kaitstud magistritööd intervjuuandmete põhjal ja valmistas trükiks ette raamatu "Tööstusspetsialistide infovajadused ja infootsikaitumine". Konrad Kikas

koostas esialgse metoodika TTÜ teadus- ja õppetöö infovajaduste andmebaasi ja raamatukogu komplekteerimisplaani koostamiseks.

Mitmesuguseid arendustöid tehti ELNET Konsortsiumi liikmesraamatukogude infosüsteemi INNOPAC integreerimiseks raamatukogu veebirakendustega ja tema poolt pakutavate võimaluste paremaks ära kasutamiseks. Tehti ettevalmistusi INNOPACi laenusmooduli kasutuselevõtuks. Raamatukogu lugejate andmebaasi sisestati aasta jooksul 12 000 kirjet, elektronkataloogi ESTER - 17 755 bibliograafiakirjet ja 37 355 eksemplarikirjet. Jätkus võrkeelsete raamatute ja perioodika retrospektiivne kataloogimine. Valmis raamatukogu veebilehe ingliskeelne lühivariant. Täiustati perioodika andmebaasi võimaldamaks teha märksõnaotsingut ka elektrooniliste ajakirjade osas. Realiseeriti projekti “Elektroonilise õpikeskkonna loomine raamatukogus” I etapp, mille käigus paigaldati terminaliserver, installeeriti Windows 2000 Terminal Services ja rakendustarkvara. Lugemissaali paigaldati 8 internetiühendusega arvutitöökohta ja võrguprinter. Projekti eesmärgiks on laiendada võimalusi elektrooniliste ressursside ja teenuste kasutamiseks ning võrgu kaudu õppetöös osalemiseks. Nn õhukeskel kliendil baseeruv töökoht (Windows-terminal) on turvaline, töökindel ja ei tee müra. Ka haldamine toimub tsentraalselt tunduvalt väiksemate töötajatega kui personaalarvuti-töökoha puhul. Jüri Järs osales juunis Delfti Tehnoloogiaülikoolis toimunud IATULi konverentsil “Stratum Continuum of Information”, kus esines raamatukogu infosüsteemi tutvustava ettekandega.

Jätkus teadusbibliograafia väljaannete koostamine ja andmebaaside genereerimine. Trükis avaldati “Tallinna Tehnikaülikooli Toimetised 1937-1994. II Registrid” (koostaja Helje Riives). TTÜ publikatsioonide andmebaasi sisestati 2440 kirjet, Eesti tehnikaartiklite retrospektiivandmebaasi 974 kirjet aastatest 1928-1935, faktiandmebaasides täiendati uute andmetega 669 kirjet. Raamatukogudevahelise tööjaotuse kohaselt sisestati 1513 kirjet Eesti tehnikaartiklite jooksva bibliograafia andmebaasi (elektronkataloog ESTER).

Selgitamaks online-andmebaaside kasutamist bakalaureuse- ja magistratööde koostamisel vaadati läbi 330 lõputööd. Kirjanduse loetelud näitasid, et elektroonilisi ajakirju on kasutatud paljudes töödes, ent vahendusallikat pole peetud vajalikuks kirja panna – seega tuleb bibliograafiaõppustel viitamisele rohkem tähelepanu pöörata. Infoosakonna eestvedamisel lisasid ülikooli õppeosakond ja arvutuskeskus veebis kättesaadavale õppeainekaardile ka põhiõpikute nimetused. Edaspidi on kavas panna igalt õppeainekaardil olevalt õpikult link raamatukogu elektronkataloogi.

Detsembris korraldati veebipõhine küsitlus arvutite kasutamise kohta pearaamatukogu lugemissaalis selgitamaks milliseid ressursse ja teenusi mis otstarbel kasutatakse, kuidas hinnatakse online-andmebaaside valikut jne. Vastajaid oli 72. Valdavalt tegeldi infootsinguga erinevatest infoallikatest (osakaal – 59%). Andmebaaside valikut pidas heaks või väga heaks 86% vastanutest, kuigi tegevuste osakaalus moodustas nende kasutamine ainult 10%. Üldhinnang oli positiivne. Kõige rohkem häirivad järjekorrad – 30% vastanutest arvas, et arvutitöökohti peaks olema tunduvalt rohkem.

Ülikooli personaliosakond korraldas kevadel raamatukogu võtmeisikutele 22-tunnise koolituskursuse “Tulemusjuhtimise rakendamine ja organisatsiooni intellektuaalse kapitali juhtimine ning arendamine”, mis andis teadmisi ja ühtlasi ka ärgitas veelkord üle vaatama raamatukogu struktuuri, ametinimetused ja tööjaotuse.

Seoses õpikute osakonna kolimisega ühiselamust tunduvalt väiksemale pinnale (Ehitajate tee 5, rektoraadi korpus, I korrus) tuli likvideerida õpikute osakonna lugemissaal, tagastada raamatud põhikogusse ning välja töötada uus kogude paigutusskeem. Õpikute osakond tuli küll üliõpilasele ligemale, kuid ruumilahendus ei võimaldanud oluliselt parandada töökorraldust. Aasta suursündmuseks kujunes majandusteaduskonna raaamatukogu kolimine renoveeritud ja kaasaegse mööbliga varustatud ruumidesse detsembris. Uutes ruumides on kaks korda rohkem pinda kui vanades, mis võimaldas paigutada ajakirjad ja teaduskirjanduse avariulitele. Kasutusele võeti ka raamatukaitsesüsteem ja avakogu teavikutesse paigaldati üle 5 tuhande turvaelemendi.

Raaamatukogu tegevuskava aastateks 2001-2005 arutati ülikooli teaduskomisjonis ja arengukomisjonis. Arengukomisjon otsustas, et tegevuskava kallal on vaja veel tööd teha, enne kui see ülikooli nõukogule kinnitamiseks esitada. Täpsustamist vajavad raamatukogu pinnavajadus ja rahaliste vahendite leidmine vana hoone renoveerimiseks ning juurdeehituse tegemiseks, aga ka Eesti Akadeemilise Raamatukogu staatuse küsimused seoses üleminekuga Haridusministeeriumi haldusalasse.

22.04.2002

Jüri Järs
Raaamatukogu direktor